

Plans uventede exit

Da fadderorganisasjonen sviktet 20 000 barn på Sri Lanka

Metoderapport til Skup 2022

Fra Tor Aksel Bolle, Shihar Aneez
(på Sri Lanka) og Espen Røst

Plans plutselige exit:

Bistandsaktuelt har avslørt hva som skjedde Da hjelpeorganisasjonen Plan brått stengte ned all innsats på Sri Lanka. 20 000 fadderbarn stod helt plutselig uten et støtteapparat de hadde levd med i årevis. Interne dokumenter og kilder som aldri tidligere hadde stått frem, bidro til å belyse sakskomplekset.

Innsendere:

Tor Aksel Bolle: (Tlf: 996 17 612)

Shihar Aneez

Espen Røst

Publisert: Første artikkel ble publisert 19. mai 2021.

Til sammen er det publisert artikler både i papir- og i nettavisen.

Redaksjon:

Bistandsaktuelt

Postboks 1303 Vika

0112 Oslo

Innhold:

1. Innledning
2. «Håper dere kan bringe på det rene hva som har skjedd.»
3. Flere ubesvarte spørsmål
4. Alvorlige anklager
5. Forsiktige sonderinger
6. Bistandsbransjens taushetskultur
7. Ethiske avveininger
8. «Vet dere hvorfor Plan forsvant?»
9. Et gjennombrudd
10. Flere kilder
11. Plan – en lukket organisasjon?
12. Stor sak, lite blad
13. Konsekvenser
14. Oversikt over publiserte saker

1. Innledning

I februar 2020 får Bistandsaktuelt et tips fra to pensjonister i Levanger. Tipset førte oss til Sri Lanka og resultatet er en serie saker som vekker oppsikt i Norge, Danmark, England, Finland og Sri Lanka.

Sakene, som ble publisert i 2021, viste blant annet:

- At Plan International, en av verdens største hjelpeorganisasjoner, nærmest over natta stanset alt sitt arbeid på Sri Lanka etter nesten 40 år. Den brå exit'en rammet rundt 20 000 av de meste sårbare barna i landet.
- At verken barna eller deres familier, Plans partnere eller lokale myndigheter ble informert om hvorfor Plan brått stengte ned.
- At ingen lokale organisasjoner overtok Plans prosjekter slik Plan forsikret om til Plan-faddere i Norge og andre land.
- At informasjonen som ble gitt fra Plan til faddere i Norge og andre land i beste fall var mangelfull og selektiv. De viktigste årsakene til at Plan brått stanset alt arbeidet sitt på Sri Lanka ble ikke fortalte til fadderne.
- At hovedårsakene til at Plans ledelse bestemte seg for at Plan brått skulle forlate Sri Lanka, var skyhøye kostnader og langvarige interne konflikter i organisasjonen.
- At Plans hjelpearbeid på Sri Lanka var lite effektivt. En internrapport viste at Plans administrasjonskostnader var 67 kroner av hver hundrelapp fadderne ga til Plan for å hjelpe barna.
- At både nasjonale myndigheter og lokale myndigheter på Sri Lanka var meget kritisk til organisasjonens oppførsel.
- At Plan, en bistandsorganisasjon med «åpenhet, innsyn og transparens» som kjerneverdier, i svært liten grad tillot innsyn i egne dokumenter og rapporter fra Sri Lanka.

1. «Håper dere kan bringe på det rene hva som har skjedd.»

Eposten fra de to pensjonistene var ganske kort. Den forklarte at de to, via Plan Norge gjennom seks år, hadde vært faddere for en jente på Sri Lanka som nå var blitt 12 år. De hadde brevvekslet med henne helt fra starten. Nå hadde de plutselig fått beskjed om at Plan skulle stanse alt sitt arbeid på Sri Lanka, og at all kontakt med jenta måtte opphøre. De to fadderne fikk to uker på seg til å sende et siste brev til jenta, deretter ville all kontakt opphøre. En lokal organisasjon ville overta arbeidet Plan gjorde, forsikret Plan. Men venneparet fra Levanger kunne ikke lenger støtte jenta via Plan. De to skrev blant annet:

«Vi er også usikre på årsaken til at Plan, uten forvarsel til oss, trekker seg ut av Sri Lanka. Vi antar at mange faddere i Plan er berørt av dette og mister sine fadderbarn. Vi håper Bistandsaktuelt kan gå inn i saken og bringe på det rene hva som har skjedd. Det er viktig for mange å få opplyst hvordan Plan opptrer.»

Tipset var interessant. To faddere som hadde knyttet tette bånd til sitt fadderbarn tusenvis av kilometer unna, rettet kritikk mot Plan – en av Norges største og mest profesjonelle bistandsorganisasjoner.

Plan International er en organisasjonen som har hovedkontor England og driver bistandsarbeid, særlig rettet mot barn. Organisasjonene jobber blant annet med helse, utdanning og rettighetsarbeid i over 50 land. Plan International hadde i 2020 inntekter på over ni milliarder kroner. Disse pengene kommer fra faddere i 22 land, samt fra store institusjonelle givere som EU, FN. Plan er en fadderorganisasjon. Hver fadder får «sitt» barn som fungerer som et symbol på det lokalsamfunnet som støtten fra fadderne faktisk går til. Fadderne får bilder og informasjon om sitt fadderbarn, og kan også brevveksle med barnet. Mange faddere støtter «sitt» barn i mange år og en del faddere besøker også barnet, noe Plan legger til rette for. Modellen kan skape tette bånd mellom faddere og fadderbarn.

Plan Norge ble etablert i 1996 og er en av 20 medlemmer i Plan International-systemet. Plan Norge har over 130 000 norske faddere som hver måned betaler bidrag til «sitt» barn.

Den norske grenen av den internasjonale hjelpeorganisasjonen hadde i 2020 inntekter på rundt en halv milliard kroner, hvorav mesteparten kommer fra private norske husholdninger. Organisasjonen fikk også mellom 40-50 millioner i offentlig støtte årlig.

Enhver kritikk mot en slik gigant er i utgangspunktet verdt å kikke på for Bistandsaktuelt. Vi tok kontakt med de to tipserne, og hadde i løpet av de neste ukene en rekke samtaler med dem. De gjorde et veldig solid inntrykk og hadde tatt vare på alt de hadde fått av informasjon fra Plan Norge.

Det skulle vise seg å være svært nyttig for oss.

Dialogen med fadderne resulterte i en sak våren 2020 hvor de kom til orde med sin kritikk av Plans oppførsel. Vinklingen var hvordan det oppleves både for barn og faddere når Plan brått bestemmer at all kontakt skal kuttes. En barnepsykolog var også kritisk til Plans oppførsel.

Generalsekretær i Plan Norge, Kari Helene Partapuoli, sa at hun forsto at dette kunne oppleves som vanskelig, men at Plans beslutning om å trekke seg ut var tatt etter «grundige vurderinger» og at hovedårsaken til Plans plutselige exit var «Sri Lankas positive økonomiske utvikling de siste årene».

2. Flere ubesvarte spørsmål

Etter å ha satt oss grundigere inn i situasjonen på Sri Lanka, fremstod ikke svarene fra den norske Plan-sjefen som betryggende. Bistandsaktuelt satt igjen med en rekke ubesvarte spørsmål:

Forklaringen Plan hadde gitt til faddere i Norge og en rekke andre land var litt underlig.

Organisasjonen, og dette ble gjentatt av den norske Plan-sjefen, viste altså til den generelt gode økonomiske utviklingen på Sri Lanka som en hovedårsak til at arbeidet der ble avsluttet. Men det var enkelt å finne dokumentasjon på at områdene hvor Plan hadde sine prosjekter i liten grad hadde tatt del i den økonomiske veksten på Sri Lanka. For eksempel viste utviklingsplaner fra lokale myndigheter i områder hvor Plan jobbet, at fattigdom fortsatt var den klart største utfordringen. Informasjon Plan Norge hadde sendt ut til sine faddere – bare måneder før organisasjonen stengte ned – poengterte også at det fortsatt var store fattigdomsproblemer og at støtte fra fadderne var svært viktig.

Så hvorfor viste Plan til den generelle økonomiske situasjonen på Sri Lanka som grunn for at de stengte ned når fattigdom åpenbart fortsatt var et stort problem i nettopp de områdene de hadde jobbet i?

Og hvorfor stanset de arbeidet sitt så brått?

Bistandsaktuelt tok uformelt kontakt med flere andre norske organisasjoner. Flere delte informasjon om hvilke prosesser som må gjennomføres før man kan forlate et område hvor man som organisasjon har drevet hjelpearbeid. Det samlede svaret fra de vi snakket med var samstemt: Når hjelpeorganisasjoner trekker seg ut av land, bruker de vanligvis flere år på prosessen. Dette fordi de er opptatt av at de som mottar hjelp ikke skal få problemer etter at hjelpen stanser. Et viktig moment er også at lokale partnere skal få tid til å forberede seg på å overta. Men Plan hadde i realiteten stanset ned alt sitt arbeid, etter å ha jobbet i landet i 38 år, i løpet av noen få uker.

Det er høyst uvanlig og gjorde oss nysgjerrige.

Spørsmålet vi lurte aller mest på var i hvilken grad Plans brå nedstengning hadde rammet fattige barn på Sri Lanka? Vi visste at det var ca 1800 norske faddere som hadde fadderbarn på Sri Lanka. Trolig var det totale antallet barn som brått mistet støtten sin langt høyere.

Vår research visste at faddere fra en lang rekke land hadde fadderbarn på Sri Lanka.

3. Alvorlige anklager

Det fantes mange grunner til å forkaste dette sakskomplekset etter den første runden med Plan. Ryggmarksrefleksjonen til enhver journalist er å reise i felt, snakke med de som er berørt av et sakskompleks, belyse saken fra så mange perspektiver som mulig. Problemet vårt var koronapandemien. Vi satt selv på hjemmekontor, og Sri Lanka var i lange perioder hardt rammet av pandemien, og nedstengt. Vi vurderte tidlig muligheten for å dra til Sri Lanka for å forsøke å finne ut hva som hadde skjedd og hvordan situasjonen var for fadderbarna.

Men viruset satte gjentatte kjepper i hjulene for en reise.

De to tipserne i Levanger var både svært engasjert og også svært ressurssterke. Vi gjorde det klart for dem at Bistandsaktuelt ønsket å følge opp, men at saken trolig ville bli liggende til vi eventuelt kunne dra til Sri Lanka. Imens ville vi jobbe med saken når vi hadde tid til overs. De to pensjonistene synes det var positivt og ga også uttrykk for at de ville gjøre egne undersøkelser. Vi ble enige om å holde kontakten og at begge parter skulle ta kontakt hvis det skjedde noe interessant.

I oktober ringte vi til Levanger-fadderne for å fortelle at vi hadde fått tilgang til interessante dokumenter på nettet som viste at Plan ansatte nye folk bare måneder før organisasjonen stanset alt arbeid. Funnet indikerte at Plan så sent som høsten 2019 ikke hadde planer noen om å stenge ned.

Via kilder fi vi også tak et meget interessant dokument sendt til det statlige NGO-kontoret på Sri Lanka. I dokumentet ble Plan International anklaget for blant annet:

- **Å ha sviktet 20 000 fadderbarn ved uten forvarsel stenge ned all hjelp til disse barna.**
- **Å ha gitt falsk informasjon til tusenvis av faddere i en rekke andre land.**

I dokumentet ble det hevdet at skyhøye administrasjonskostnader og interne konflikter hadde vedvart i årevis, uten at Plans internasjonale ledelse hadde klart å rydde opp. Til slutt hadde ledelsen bestemt seg for at løsningen på problemene var en total nedstengning, ble det hevdet, uten å ta hensyn til hvordan det kunne ramme tusenvis av barn og familier i fattige lokalsamfunn.

Dokumentet innholdet mange andre alvorlige anklager, og det var åpenbart skrevet av noen med svært gode kunnskaper om Plans arbeid på Sri Lanka. Men vi bestemte oss for å begrense spørsmålene vi ville forsøke å finne svar på.

- **Var det riktig at Plan-systemet hadde sviktet 20 000 fadderbarn?**
- **Hadde organisasjonen feilinformert faddere om de egentlige årsakene til nedstengningen?**

4. Forsiktige sonderinger.

Siden Covid-19 gjorde at det ikke var mulig å reise til Sri Lanka, ble det tidlig klart at vi måtte finne en dyktig srilankisk journalist. Vi tok kontakt med Center for Investigative Journalism på Sri Lanka som anbefalte Shihar Aneez, som blant annet jobber som kursleder der. Aneez hadde tidligere blant annet jobbet flere år for Reuters og var vant til å samarbeide med utenlandske journalister. Han gjorde et svært kompetent og tillitsvekkende inntrykk og vi innledet et samarbeid.

Mistanken vår om at Plan hadde oppført seg kritikkverdig var blitt forsterket av det vi hadde lest brevet til Sri Lankas NGO-office. Men samtidig som anklagene var alvorlige, var de også vanskelige å få bekreftet uten å ha kilder om enten hadde jobbet i Plan Sri Lanka eller om jobbet i organisasjonen internasjonalt.

Var det mulige at «noen» på Sri Lanka eller i Norge hadde hørt om Plans problemer på Sri Lanka?

Vi ble enige med Aneez om at han i første fase skulle gjøre forsiktige sonderinger på Sri Lanka. Han, med langt bedre kjennskap til forholdene på Sri Lanka enn vi hadde, anbefalte at vi gikk veldig diskret fram. Vi hadde funnet ganske presis informasjon om hvor på Sri Lanka Plan hadde jobbet og Aneez hadde gode lokale kontakter i flere av områdene. I Norge skulle vi to som jobbet med saken fortsette våre søk etter relevant informasjon, både etter skriftlig og elektronisk dokumentasjon. Sosiale medier, spesialiserte nyhetsnettsteder, Plans egne offentlige rapportert – vi lette bredt etter alt som kunne gi oss mer informasjon om hva som hadde skjedd på Sri Lanka.

Vi tok også kontakt med kilder i «bistandsbransjen». Vi har et stort nettverk både i organisasjonene, blant forskere og ansatte i UD/Norad og vi håpet at noe kanskje hadde hørt noe. Samtidig var vi bekymret for at Plan skulle finne ut at vi gjorde undersøkelser om dem. Hvis bare noen av anklagene mot organisasjonene stemte, var det ikke usannsynlig at Plan ville forsøke å dekke over eller i alle fall gjøre det vanskelig for oss å finne ut hva som faktisk hadde skjedd. Det var i hvert fall det etterlatte inntrykket etter den innledende dialoggrunden. Og Aneez sine tydelige advarsler om at ting lett kan dekkes over på Sri Lanka, særlig ute gjorde at vi var forsiktige.

Vår bekymring for at det ville bli vanskeligere å avdekke hva som faktisk hadde skjedd og konsekvensene av det hvis Plan fant ut at vi jobbet med en sak gjorde blant annet at vi ikke tok direkte kontakt med Sri Lankas NGO office i denne første fasen av våre undersøkelser.

Til å begynne med gikk ting veldig tregt. Ingen i vårt nettverk hadde hørt noe som lignet på de anklagene som kom fram i brevet til NGO-office på Sri Lanka. Aneez hadde noe mer suksess, men det han fikk høre fra ulike kilder var for vagt til at vi kunne bruke det på noen som helst måte.

5. Bistandsbransjens taushetskultur

Så skjedde det noe helt avgjørende, noen der ute hadde snappet opp at vi undersøkte saken: Vi fikk en epost fra en anonym konto, der vedkommende som skrev eposten hevdet å ha jobbet i Plan flere år. Språket, bruken av forkortelser og detaljkunnskap om Plan på Sri Lanka gjorde det helt klart for oss at dette var en person som hadde jobbet i organisasjonen. Vedkommende hevdet det var all grunn til å rette skarp kritikk mot det Plan hadde gjort på Sri Lanka. Men vedkommende gjorde det også klart at det var helt uaktuelt å stå fram. Hen hadde en god jobb i en stor internasjonal organisasjon og gjorde det klart at hen hadde absolutt ingenting å tjene på å eksponere en tidligere arbeidsgiver.

Dette var det første møtet med den internasjonale bistandsbransjens «taushetskultur». Det er helt klart en slik taushetskultur finnes og særlig i den delen av verden hvor en jobb i FN, Verdensbanken eller en stor INGO (International Non Governmental Organization) som Plan henger høyt og kan forandre hele livet til den som får en slik jobb.

Denne første kilden argumenterte slik: Ja, Plan hadde oppført seg dypt kritikkverdigg, men hadde også gjort mye bra arbeid opp gjennom årene. Negativ medieomtale ville uansett ikke få positive konsekvenser for barna, det toget var nemlig gått siden Plan allerede hadde trukket seg ut av Sri Lanka. Det eneste resultat av kritiske saker ville være negativitet rundt Plan og hjelpeorganisasjoner generelt, samt at det ville ha store negative konsekvenser for den/de som sa fra. Inkludert brente broer forhold til tidligere kollegaer, tidligere arbeidsgiver samt potensielt problemer med å få seg nye jobber.

Denne typen argumentasjon skulle vi støte på flere ganger. Under arbeidet med denne saken snakket /chattet/mailet/tekstet vi med en rekke kilder som var meget kritiske til Plans oppførsel. Men de ville ikke stå fram fordi disse kildene anså de potensielle omkostningene som for høye.

Men det var uansett positivt at vi nå hadde en kilde som (off the record)bekreftet hovedanklagene: Plan hadde i all hast stanset all arbeidet på Sri Lanka. Det hadde rammet fadderbarna. Verken barna eller deres familier var blitt skikkelig informert eller fått noe forvarsel om at støtten ville bli stanset. Og informasjonen som hadde blir gitt til norske faddere og faddere i andre land om hvorfor Plan stengte ned på Sri Lanka karakteriserte den første kilden som «nonsens».

De egentlige årsakene var interne konflikter, dårlig ledelse og det var for dyrt å drive på Sri Lanka. Barna hadde man vært villige til å «ofre», hevdet kilden.

Denne første kilden ga oss navnet på flere andre som hadde jobbet for Plan på Sri Lanka. Noen fikk vi relativt lett kontakt med, andre var vanskelige å få tak i. Men etter hvert hadde vi 4-5 kilder som alle, i ulik grad, bekreftet at det hadde vært mange problemer knyttet til hvordan Plan jobbet og ikke minst knyttet til hvordan organisasjonen brått hadde forlatt områdene de hadde jobbet i mange år.

Flere uttrykte stor indignasjon over det som hadde skjedd. Noen uttrykte også stor skuffelse over at en organisasjon som hadde gjort så mye bra for fattige mennesker på Sri Lanka i mange år, kunne svikte de man skulle hjelpe på den måten Plan hadde gjort. Flere ga oss mye informasjon, blant annet skriftlig. Men ingen var villige til å stå fram.

Blant annet via disse kildene hadde vi etter hvert fått en betydelig mengde interne Plan-dokumenter som bekreftet interne konflikter og at organisasjonen så sent som bare måneder før alt ble stengt ned ikke hadde planer om å avslutte arbeidet sitt på Sri Lanka.

Det var nå helt klart at det hadde vært store konflikter i Plan. Streiker og grove anklager mot ansatte. Flere, inkludert flere av de vi snakket med, hadde saksøkt Plan etter at organisasjonen stengte ned.

Det bekymret oss. Kanskje fikk vi et ensidig bilde av det som hadde skjedd?

Vi bestemte oss for at vi opprettholdt kontakten med alle som ville ha kontakt med oss i håp om at noen etter hvert kanskje ville bestemme seg for å stå fram eller sette oss i kontakt med noen som turte å stå fram. Vi begynte også å vurdere mulighetene for å basere oss på anonyme kilder støttet av solide skriftlige kilder. Det var selvsagt ikke ønskelig. Men vi begynte vi å forstå hvor vanskelig det kunne bli å få noen til å stå fram. Vi begynte også å få en god forståelse for hvorfor tidligere ansatte på Sri Lanka ikke ville stå fram. Det kunne potensielt ha en rekke negative konsekvenser for dem. De kunne bli saksøkt. Miste jobbmuligheter.

Og Bistandsaktuelt, et lite fagblad fra Norge, ville ha små – om noen – muligheter til å hjelpe dem.

Uansett – det var nå helt klart at vi måtte ut på landsbygda og snakke med folk i de områdene hvor Plan hadde jobbet.

6. Etiske avveininger

Vi hadde lange diskusjoner med vår redaktør og kolleger i redaksjonen om de etiske utfordringene i denne saken helt siden vi hadde begynt å jobbe med den. Det ble ytterligere aktualisert da vi bestemte at det var på tide å at Shihar Aneez, vår srilankiske journalist, skulle dra ut «i felt».

Et av temaene som ble heftigst diskutert, var i hvilken grad vi skulle bruke navngitte «caser». For oss var det for eksempel ganske åpenbart at et potensielt sterkt fortellergrep ville være å finne jenta som de to vennene fra Levanger hadde hatt som fadderbarn i seks år. Hvordan gikk det med henne nå? Savnet hun sine norske faddere? Kanskje hadde 12-åringen måtte avbryte skolegangen sin etter at støtte fra de norske fadderene hadde stanset fordi Plan ikke lenger jobbet i området?

Potensielt kunne hun være et perfekt eksempel på konsekvensene av at Plan plutselig stanset alt arbeidet sitt og dermed all støtten fra fadderne i ulike land. Et eksempel med klar link til Norge, noe som trolig ville gi flere lesere. Takket være skriftlige og muntlige kilder viste såpass mye om familien, om Plans arbeid i området de bodde i, samt at Aneez hadde så gode lokale kontakter at han mente det var svært gode sjanser for å finne henne.

Samtidig hadde vi blitt advart om fra noen kilder om at det potensielt kunne være problematisk for en familie at det ble fokusert mye på dem og deres barn. Det ble sagt at tidligere Plan-ansatte hadde mye innflytelse og makt lokalt, og at det kunne skape problemer for de som kritiserte organisasjonen.

Andre kilder med god lokal kunnskap mente å finne jenta ikke ville medføre noen problemer for familien så lenge vi gjorde det på en fornuftig og diskret måte. Aneez gjorde også et veldig godt inntrykk når vi diskuterte mulige etiske problemer. Han var en erfaren journalist og har blant annet vunnet pris for sin journalistikk under borgerkrigen. Aneez mente også at han kunne finne familien og snakke med dem og jenta uten at det skapte problemer for dem.

Det var også et argument at det var viktig at de som var berørt i denne saken – fattige folk på landsbygda i Sri Lanka - skulle bli hørt og få si sin mening om det som hadde skjedd.

Men vi endte til slutt at vi ikke skulle finne denne ene jenta. Vær Varsom-plakaten er tydelig på akt-somheten pressen skal vise i sin omtale av barn og mulige konsekvenser. I tillegg dreide dette seg i all hovedsak om sårbare mennesker i en kontekst hvor det – selv for Aneez – ville være vanskelig å ha oversikt over konsekvensene av å stå fram med kritikk av en organisasjon som tidligere hadde mange lokalt ansatte.

Vi valgte til slutt å anonymisere alle de Aneez snakket med i felt. Bistandsaktuelt har navn og bilde av alle samt lydopptak av flertallet av intervjuene. Men vi valgte å få en illustratør i Norge til å lage illustrasjoner av de vi snakket med, basert på bilder Aneez tok av dem under intervjuene. Det var en vanskelig avveining, men hovedårsaken var at vi konkluderte med at vi måtte gjøre alt vi kunne for at ikke vår journalistikk endte opp med å gjøre det vi mente Plan hadde gjort: lage problemer for sårbare fattige mennesker.

7. «Vet dere hvorfor Plan forsvant?»

Shihar dro på to reportasjereiser på til sammen åtte dager til områder Plan hadde jobbet i. Den første turen var til Uva-provinsen, en av de fattigste provinsene i Sri Lanka. Og distriktet han besøkte, Monaragala, er en av de fattigste distriktene i Uva. Plan hadde rundt 10 000 fadderbarn i Uva og jobbet blant annet med helse, utdanning og rent vann.

Aneez dro også til Mullaitivu-distriktet helt nord i landet. Det er, i likhet med Monaragala, en av de absolutt fattigste områdene på Sri Lanka, noe Plan selv understreket da de i 2017 startet arbeid i dette området. Så sent som sommeren 2019, bare måneder før de stengte ned, rekrutterte Plan fattige barn til utenlandske fadder i dette området.

Totalt snakket Aneez med rundt 20 familier i 8 landsbyer i Monaragala og Mullaitivu. Noen hadde Plan-fadderbarn, andre bodde i landsbyer som fikk hjelp gjennom Plans programmer. Han snakket også med lærere, førskolelærere, medlemmer av landsbykomiteer etablert av Plan, samt offentlig ansatte på grasrotnivå. I tillegg snakket han med flere tidligere lokalt ansatte i Plan. Bildet som tegnet seg var ganske tydelig og helt annerledes enn det bildet Plan hadde gitt

Folk var takknemlige for hjelpen de fikk fra Plan. Ingen av de vi intervjuet, bortsett fra noen tidligere ansatte, hadde noen som helst formening om hvorfor hjelpen hadde stanset og hvorfor Plan ikke lenger jobbet i området. Flere trodde at Plan ville komme tilbake og spurte også vår journalist om han visste om Plan ville komme tilbake.

Ingen lokale organisasjoner hadde overtatt Plans prosjekter i de områdene vi besøkte, slik Plan International, Plan Norge og nasjonale Plan-organisasjoner i andre land hadde forsikret fadderne om.

Det var også helt tydelig at situasjonen i disse områdene fortsatt var meget vanskelig for befolkningen. Tørke, feilernæring og ren skjær fattigdom var en del av hverdagen.

8. Et gjennombrudd

Vi satt nå på følgende: 5-6 uavhengige kilder som alle bekreftet at Plans nedstengning hadde gått utover et stort antall fattige barn på Sri Lanka og at informasjonen Plan hadde gitt utad ikke fortalte de egentlige årsakene til at organisasjonen stengte ned.

Vi hadde en rekke interne Plandokumenter: rapporter, eposter, stillingsannonser, årsplaner, som alle bekreftet at det var store problemer internt og betydelige konflikter mellom ledelsen i Plan Sri Lanka og en del ansatte.

Vi hadde også folk vi selv hadde snakket med i områdene hvor Plan tidligere jobbet som bekreftet at ting ikke hadde skjedd på den måten Plan hadde forklart, og at ingen lokale organisasjoner hadde overtatt de prosjektene Plan drev tidligere.

Det begynte å ligne en sak.

Men vi manglet fortsatt troverdige kilder som var villige til å gå tydelig ut offentlig med kritikk av hjelpeorganisasjonen. Både Aneez på Sri Lanka og vi i hjemmeredaksjonen hadde forsøkt å få kommentarer fra offisielle kilder, inkludert NGO-kontoret på Sri Lanka. Så langt uten napp. I mange land, inkludert Sri Lanka, er det langt mer komplisert å få offisielle kommentarer fra myndighetene enn det er her i Norge. Blant annet er systemene mye mer hierarkiske og folk er ofte redde for å uttale seg.

Vi satt på mye bakgrunnsinformasjon, men ingen ville si noe viktig on the record.

Så fant vi en nyhetssak fra en engelskspråklig avis på Sri Lanka. Det var en sak fra september 2019 om at Plan hadde signert en avtale med lokale myndigheter i Uva om å støtte utdanningsarbeidet i provinsen. Bildet viste Uva-guvernør Maithri Guneratne som signerte en avtale med Plan Sri Lankas landdirektør, Nadia Noor.

Dette var altså knappe to måneder før Plan brått stengte ned alt arbeidet sitt.

Vi bestemte oss for å spørre guvernør Guneratne om hva han synes om Plans oppførsel.

Det var lettere sagt enn gjort. Han var ikke lenger guvernør og jobbet nå som advokat. Ved hjelp av lokale kontakter fikk vi mobilnummeret hans. Utallige forsøk ga ingen svar. Men så en ettermiddag svarte plutselig eks-guvernøren, som er en kjent politiker på Sri Lanka.

Han var i aller høyeste grad villig til å uttale seg. Guneratne var beinhard i sin kritikk av hjelpeorganisasjonen og sa blant annet at Plan hadde sviktet de fattigste barna og at han aldri hadde forventet at en vestlig hjelpeorganisasjon kunne oppføre seg på denne måten.

Dette var et gjennombrudd: Vi hadde nå en kjent politiker som hadde vært guvernør i en provins hvor hadde Plan jobbet som – on the record – var krystallklar i sin kritikk.

9. Flere kilder

Det skulle vise seg at Guneratnes klare uttalelser også gjorde at andre sto fram med sin kritikk av Plan. En tidligere assisterende landdirektør for programarbeidet i Plan Sri Lanka, valgte nå også å uttale seg med fullt navn. Hennes kritikk var like hard som kritikken fra Guneratne. Senere skulle også lederen for NGO-office komme på banen med tydelig kritikk av Plan.

Via de kildene vi hadde bearbeidet over tid, fikk vi nå også takk i en evaluering av Plans arbeid som var utført av de srilankiske firmaet IPID. Firmaet utfører blant annet arbeid for FN, Verdensbanken samt internasjonale organisasjoner som jobber på Sri Lanka.

Rapporten, som var datert i februar 2020, inneholdt tydelige kritikk av Plans arbeid på en rekke punkter. Blant annet hadde IPID gått gjennom 10 prosjekter betalt av faddere fra Norge og andre land og funnet at de i snitt hadde administrasjonskostnader på 67 prosent. Det ble påpekt at måten Plan drev på ikke var bærekraftig og at det var nødvendig med betydelige endringer

Vi følte oss nå så trygge på saken at vi valgte å konfrontere Plan Norge med det vi hadde funnet. Vi var klar over at Plan Internationals hovedkvarter i England raskt ville bli koblet på. Men vi mente det var naturlig at vi forholdt oss til Plan Norge, fordi de forvalter tillitten til norske faddere og fordi Plan Norge sitter i det internasjonale rådet til Plan International. Og det vært rundt 1800 norske faddere med fadderbarn på Sri Lanka og generalsekretæren i Plan Norge, Anne-Helene Partapuoli, hadde flere ganger, både skriftlig og muntlig, støttet opp under det «offisielle» versjonen av hva som hadde skjedd da Plan trakk seg ut av Sri Lanka.

10. Plan – en lukket organisasjon?

I begynnelsen av mai ringte vi til Plan Norge og forklarte at vi har jobbet en stund med en kritisk sak om Plans arbeid på Sri Lanka, en kompleks sak som vi gjerne vi presentere for generalsekretæren og få kommentar til. Plans kommunikasjonsansvarlige svarer at det trolig skal la seg gjøre i løpet av par dager. Men det tar seks dager og flere purringer før vi til slutt får et intervju på telefon med Plan Norges generalsekretær Anne Helene Partapuoli.

Intervjuet blir kort. Plans generalsekretær gjentar først den samme forklaringen på hvorfor Plans stengte ned på Sri Lanka som organisasjonen har gitt til både faddere og oss tidligere: det skyldes i alle hovedsak den positive utviklingen på Sri Lanka. På et åpent spørsmål om hun har noe mer å tilføye svarer Partapuoli «nei». Da vi så spør mer spesifikt om problemene på Sri Lanka svarer Partapuoli at dette kjenner hun ikke til og hun må få våre spørsmål skriftlige slik at hovedkvarteret i England kan hjelpe til med å besvare dem.

Vi synes det var rart at hun ikke kan si noe om det som har skjedd på Sri Lanka, hun hadde seks dager på seg til å få en briefing om situasjonen på Sri Lanka. Senere skal Partapuoli selv fortelle oss at hun og Plan Norge kjente godt til at det var problemer på Sri Lanka allerede tidlige i 2020. Altså over et år før dette intervjuet i mai 2021. Hun skal senere beklage at Plan «ikke fortalte hele historien» og at hun «ikke var så tydelig som hun burde»

For oss er dette bare et eksempel på at Plan Norge og Plan International ofte har vært strategiske i sin kommunikasjon.

Vi har bedt Plan om å gi oss innsyn i flere rapportert og dokumenter vi vet organisasjonen har. De har de nektet å gi oss.

De har også nektet oss å snakke med teamet fra selskapet IPID som stod bak evalueringsrapporten som var svært kritisk til Plans arbeid på Sri Lanka.

Plan har «åpenhet, ærlighet og transparens» som kjerneverdier, men vi har ikke opplevd at de har levd opp til dette. Vi har i all hovedsak opplevd kommunikasjonen fra Plan Norge som strategisk og tilpasset situasjonen. At en organisasjon som samler inn store beløp i Norge og får titalls millioner kroner i statsstøtte hvert år ikke viser større åpenhet mener vi er betenkelig.

11. Stor sak, lite blad

Ganske tidlig innså vi at denne saken potensielt kunne ha interesse utenfor Norges grenser. Vi synes saken var viktig fordi vi mente den avslørte noe mer enn en organisasjon som gjorde en feil eller ansatte som gjorde feil. Etter vår mening viste saken at en stor bistandsorganisasjons ledelse bevisst opptrådte kynisk over tid. Merkevarer og økonomi var tydeligvis viktigere for Plans ledelse enn hensynet til barna og familiene de skulle hjelpe på Sri Lanka. Informasjonen Plan ga faddere i Norge og andre land var åpenbart feil. Og for oss var det et mål at saken skulle få konsekvenser. Samtidig var vi veldig bevisste på at Bistandsaktuelt er en liten mediaktør i et lite land. Vi fryktet at det vi mente var en viktig sak ikke ville «nå gjennom».

Derfor kontaktet vi The Guardian i England. Vi ba om et møte og det fikk vi. På møtet forklarte vi hva saken dreide seg om og tilbød oss å dele mye av informasjonen vi satt på. Det eneste kravet vi stilte var at The Guardian publiserte sin sak etter at Bistandsaktuelt hadde publisert sin første sak. Guardian ble umiddelbart interessert, men gjorde det også klart at de ville gjøre selvstendige undersøkelser, gjøre egne intervjuer osv.

Bistandsaktuelt publiserte første sak 19. mai og The Guardian publiserte sin første sak 22. mai. The Guardian publiserte en oppfølgingssak 31. mai. At et globalt mediekonsern som The Guardian valgte å publisere en sak om Plans oppførsel på Sri Lanka hadde akkurat den effekten vi hadde håpet på: Saken ble spredd globalt og fikk blant annet betydelig omtale på Sri Lanka.

Omtalen i The Guardian bidro nok også til at saken var hovedoppslag på Danmarks radio (DR) sin nyhetsmorgen 4. juni. Saken ble også debattert på NRKs Dagsnytt 18-sending her i Norge.

12. Konsekvenser

Det er sjelden at det utviklingsorganisasjoner gjør på bakken blir skikkelig ettergått, og det er sjelden at mottakerne av hjelpen blir hørt hvis de har noe å utsette på hvordan bistanden de mottar er innrettet. Organisasjonene rapporterer som hovedregel selv om arbeidet de gjør. Det gjelder særlig organisasjoner som mottar mye privat kapital, slik Plan gjør.

Etter Bistandsaktuelt serie med saker, har Plan Norge klaggjort at sakene førte til betydelig debatt og intern kritikk av ledelsen i organisasjonen. Ledelsen er i dag ikke den samme som da Bistandsaktuelt publiserte sine saker, men det er vanskelig å vite om det er en sammenheng. Plan har gitt klart uttrykk for at det ble gjort mange feil på Sri Lanka og at det er tatt interne grep for å forhindre at noen lignende skjer igjen.

Plan oppgir at de har skal lage formelle regler for hvilke kriterier som gjelder når de bestemmer om de skal trekke seg ut fra et land. De vil også formalisere hvordan fadderbarn, deres familier og lokalsamfunn skal ivaretas når organisasjonene trekker seg ut. De vil også forbedre kommunikasjonen med fadderbarn, deres familier, med faddere samt med samarbeidspartnere.

Plan har også gjort det klart at organisasjonene vil betale for et avslutningsprosjekt i de områdene på Sri Lanka hvor det bor mange barn som tidligere hadde faddere. Prosjektet skal bidra til bedre håndhygiene og vil koste 4-5 millioner kroner.

Som følge av Bistandsaktuelt og andre medier saker har Plan også igangsatt en uavhengige gjennomgang av hva som gikk galt da organisasjonen trakk seg ut av Sri Lanka. Den rapporten kommer i februar 2019.

I skrivende stund gjenstår det flere ubesvarte spørsmål i saken. Bistandsaktuelt kommer til å følge opp disse i fremtidige saker.

Plan har beklaget det som skjedde med 20 000 fadderbarn fra Sri Lanka på egne nettsider.

13. Publiserte saker i 2021:

- [Hard kritikk mot Plan: «Sviktet 20 000 barn – førte faddere bak lyset](#)
- [Innrømmer «feil» etter brå Sri Lanka-exit](#)
- [Plan Norge om den harde kritikken: – Åpne for at ting kunne vært gjort bedre](#)
- [Plan «brukte 67 prosent på administrasjon»](#)
- [Faddere: – Plan har sviktet både oss og barna](#)
- [Plan skulle gi «avskjedsgave». Den nådde aldri fadderbarna på Sri Lanka](#)
- [Plan Norges generalsekretær om Sri Lanka-exit: – Fortalte ikke hele historien](#)